

Z sejmowej debaty nad pięciolatką (str. 2) ● O inwestycjach i budownictwie w NPSG (str. 3) ●
„nadziei towarzyszy wciąż sporo niepokoju (str. 7) ● Polemiki: koszty w rolnictwie i górnictwie
(str. 11) ● Nasze korespondencje: ze Szwecji i z Sudanu (str. 12 i 14) ● Chroniczna choroba
— zadłużenie (str. 13) ● Dziś: „SAMORZĄD i ŻYCIE” (str. 8-9)

ŻYCIE

nr 1

GOSPODARCZE

4 STYCZNIA 1987 (ROK XLII)

PL ISSN 0137-7299 Nr indeksu 38 506 cena 25 zł

tygodnik społeczno-gospodarczy

PAŃSTWO RÓWNOWAGA EFEKTYWNOŚĆ

JÓZEF PAJĘSTA

Powaznie przyjmowana jest o-
sna, iż brak równowagi ekonomicz-
nej jest czynnikiem powodują-
cym degenerowanie się mechaniz-
mów ekonomicznych reformy, co

wygląda obecnie w naszym kraju
i to stoi na przeszkodzie realiza-
cji reformy gospodarczej.

Przyczyną sytuacji, w której
dzieli się więcej niż ma i pro-

dokąd zmierza ewolucja systemu organizacji handlu zagranicznego

TRZY SCENARIUSZE

MARIAN GORYNIA, WIESŁAW J. OTTA

Powszechnie uważa się, że rozwiązania organizacyjne są jednym z najbardziej istotnych elementów systemu funkcjonowania gospodarki. Daje się jednak zauważyć brak zgodności opinii na temat zależności między mechanizmem ekonomicznym a strukturą podmiotową gospodarki. W wielu wypowiedziach przewija się pogląd o wtórności rozwiązań organizacyjnych w stosunku do mechanizmu ekonomicznego. Ten sposób rozumowania zakłada, że wystarczy poprawnie skonstruować rozwiązanie ekonomiczno-finansowe, a wywołają one pożądane zmiany organizacyjne. Piętno tego rodzaju podejścia dostrzec można zarówno w projekcie naszej reformy, jak i w jej szczegółowych rozwiązaniach wprowadzanych w życie.

ZALOŻENIE, że zależność między mechanizmem ekonomicznym a strukturą podmiotową gospodarki ma charakter jednostronny, jest dużym uproszczeniem. Określone rozwiązania strukturalne mogą bowiem blokować działanie mechanizmów ekonomicznych. Przykładem są trudności funkcjonowania mechanizmu rynkowego w gospodarce o monopolizowanej struktu-

rze. Mechanizm ekonomiczny i struktura podmiotowa gospodarki to dwie współzależne zmienne — mechanizm określa strukturę, ale też i struktura wpływa na mechanizm ekonomiczny.

Mija pięć lat od rozpoczęcia realizacji reformy gospodarczej. Ten stosunkowo długi okres upoważnia do formułowania ocen dokonanych zmian, jak również skłania do zastanowienia się nad perspektywami rozwoju jej mechanizmów w jednym z neuralgicznych sektorów naszej gospodarki, jakim jest handel zagraniczny.

Trzeba mieć świadomość, że kształtowanie organizacji hz to kształtowanie złożonego, dynamicznego, nie w pełni rozpoznanego, wielkiego systemu. Jest to wielopodmiotowy system społeczny, który nie daje się w pełni kontrolować i z oporami poddaje się zmianom. Te cechy organizacji hz sprawiają, że występują liczne i znaczące rozbieżności między zamierzeniami (projekty reformy) a realnym procesem reformowania. Obok planowego, zamierzonego kształtowania organizacji hz pojawiają się w niej nie kon-

trolowane zmiany. Zauważyć także należy, że ciągłym zmianom wewnętrznym towarzyszą zmiany w otoczeniu zewnętrznym.

Koncepcja reformy

W pracach nad reformą gospodarczą osobne miejsce poświęcono problemom handlu zagranicznego. Podstawowe znaczenie miało opracowanie zespołu VIII Komisji do spraw Reformy Gospodarczej (zespół do spraw organizacji i funkcjonowania hz). Koncepcję zespołu VIII stanowiła propozycja wprowadzenia zdecentralizowanego systemu sterowania za pomocą centralnie stanowionych parametrów (kursy, ceny, podatki, oprocentowanie itp.), w którym narzędzia nakazowe mają wyłącznie pomocnicze znaczenie.

Najważniejsze kierunki zmian organizacyjnych w hz według projektu zespołu VIII były następujące:

1. Decentralizacja — wycofanie się centralnej administracji gospodarczej i operatywnego zarządzania hz.

Postulowano wprowadzenie dwóch niezależnych poziomów planowania — planowania centralnego i planowania przedsiębiorstw. Optowano za przekształceniem MHZ w „sztab strategiczny”, wyznaczający ogólną strategię handlu zagranicznego.

2. Rozszerzenie zakresu podmiotów uprawnionych do prowadzenia operacji hz na podstawie koncesji nadawanych przez MHZ pod warunkiem spełnienia ustawowych kryteriów.

3. Swoboda wyboru pośrednika handlowego — zaniechanie obowiązującego do końca lat siedemdziesiątych przypisywania producentów do określonych przedsiębiorstw hz, likwidacja monopolu towarowego pośredników i wprowadzenie konkurencji.

4. Swoboda kształtowania formy i treści stosunków umownych między przedsiębiorstwami produkcyjnymi i przedsiębiorstwami hz.

DOKOŃCZENIE NA STR. 4

DOKOŃCZENIE ZE STR. 1

Nieco później pojawiła się kolejna koncepcja:

3. Tworzenie wspólnoty interesów i zwiększenie zainteresowania hz ze strony producentów przez przekształcenie przedsiębiorstw hz w spółki prawa handlowego, w których producenci pełnią rolę wspólników. Przed spółkami postawiono następujące cele: a) ściślejsze powiązanie przedsiębiorstw przemysłowych z rynkami zagranicznymi; b) wzrost zainteresowania wspólników z przemysłu problemami i wynikami hz; c) poprawa obsługi handlowej kontrahentów krajowych; d) wzrost wielkości i wartości eksportu (szczególnie do II obszaru płatniczego); e) restrukturyzacja gospodarki na rzecz produkcji eksportowej; f) poprawa statusu prawnego i finansowego wobec partnerów krajowych.

Z dużym naciskiem wskazywano na pożądany kooperacyjny charakter spółek.

Oceniając opracowanie zespołu VIII z punktu widzenia spójności rozwiązań strukturalnych i mechanizmów funkcjonowania hz, należy podkreślić, że była to niewątpliwie najbardziej dojrzała ze wszystkich opracowanych koncepcji usytuowania i funkcjonowania handlu zagranicznego w warunkach gospodarki

pliwie wpływ na sposób realizacji przemian organizacyjnych w hz.

Zamierzenia a rzeczywistość

Zmiany organizacyjne wprowadzone w hz cechują znaczne odstępstwa w stosunku do rozwiązań zawartych w projekcie reformy. Poza niedostatkami samych koncepcji reformatorskich wpłynęła na to duża złożoność procesów gospodarczych i społecznych w hz, które okazały się trudne do przewidywania i kształtowania. Powyższa uwaga odnosi się zresztą nie tylko do handlu zagranicznego, ale do całości polskiej reformy gospodarczej.

W systemie zarządzania hz nie nastąpiło zakładane przewartościowanie roli MHZ i w ogóle centralnej administracji gospodarczej. System parametryczny, wdrożony w latach 80., okazał się niesprawny. Składają się na to liczne, nadal nie rozwiązane problemy w zakresie cenotwórstwa, kursów walutowych, kredytowania i stymulowania obrotów. Owa niesprawność mechanizmów parametrycznych stanowiła po części uzasadnienie, a po części pretekst do rozbudowy systemu korekcyjnego, który w obecnej postaci stanowił zaprzeczenie racjonalności mikroekonomicznej i w zasadzie uniemożliwiał prowadzenie prawidłowego rachunku ekonomicznego na szczeblu

Ważnym punktem reformy w hz miała być likwidacja monopolistycznej pozycji przedsiębiorstw hz w stosunku do producentów i odbiorców krajowych. Mimo pewnych zabiegów regulacyjnych, zmierzających do zniesienia monopolu, ich zasięg nie uległ poważniejszemu ograniczeniu w stosunku do okresu sprzed reformy. Możliwość wyboru przez producenta pośrednika w hz są albo ograniczone, albo praktycznie nie istnieją. Działają tu ograniczenia o charakterze administracyjnym. W efekcie zjawisko konkurencji między jednostkami świadczącymi usługi pośrednictwa handlowego występuje w minimalnym zakresie (wyjątkiem jest branża warzywnicza). W praktyce handlowej zawodowych eksportatorów przeważają utarte, schematyczne formy działania. Niekonwencjonalne transakcje zawierane są głównie przez outsiderów, czego przykładem mogą być kontrakty na sprzedaż promów i elektrowni spalinyowych zawarte przez BHZ „H. Cegielski”.

Kolejny punkt zamierzeń reformatorskich w hz dotyczył formy i treści stosunków umownych między jednostkami hz a producentami i odbiorcami krajowymi. W latach wprowadzania reformy gospodarczej nastąpiło wydatne ograniczenie powiązań komisowych. Wynika to z umiejscowienia mechanizmu korekcyjnego na szczeblu przedsiębiorstw hz (transa-

udziału jak np. „Interpegro”, „Unisco”, „Remex”.

Wbrew deklarowanym zamierzeniom wystąpiła tendencja do traktowania spółki jako spółki kapitałowej, a nie kooperacyjnej. Przejawia się to w nacisku na uzyskiwanie dywidendy.

Zasady funkcjonowania spółek zostały tak skonstruowane, iż producenci nie czują się pełnoprawnymi wspólnikami. Tylko w niewielu spółkach, które przyjęły zasadę kwalifikowanej większości głosów, działający solidarnie wspólnicy mniejszościowi mogą zablokować propozycję wspólnika większościowego (skarbu państwa); w żadnej spółce z udziałem skarbu państwa wspólnicy mniejszościowi (producenci) nie mogą prefinansować swojej propozycji wbrew opinii wspólnika większościowego.

Oceniając syntetycznie realizację zmian organizacyjnych w hz stwierdzić należy, że przeobrażenia w tej sferze miały stosunkowo ograniczony zasięg. W efekcie zabiegów reformatorskich wykształcił się uznaniowo-przetargowy system funkcjonowania handlu zagranicznego i gospodarki. Wydaje się, że struktura organizacyjna hz jest zbyt rozbudowana, jak na możliwości skutecznego, centralnego sterowania w tym systemie.

b) sytuacja „patowa” w hz przedsiębiorstw z administracją — wzięta równowaga możliwości wpływania centrum na postępowanie przedsiębiorstw i przedsiębiorstw na poczynania centrum;

c) stagnacja lub powolne zmniejszanie się zainteresowania eksportem;

d) powolny regres w hz.

Scenariusz ten nie wydaje się realny na dłuższą metę. Przede wszystkim mało prawdopodobna jest bierna postawa centrum w sytuacji, gdyby groziła mu utrata kontroli nad funkcjonowaniem t.z. Negatywne konsekwencje gospodarcze, takie jak brak koordynacji, dezorganizacja itp. mogłyby doprowadzić do ujemnych następstw społecznych.

● SCENARIUSZ II — „FORZA DEK”

Przyjmuje się tutaj, że centrum podejmuje próbę „uporządkowania” systemu funkcjonowania hz. Oznacza to wzrost znaczenia decyzji centralnych, które niekoniecznie muszą przyjmować postać tradycyjnych nakazów — mogą to być umowy zadaniowe, zamówienia rządowe itp. Jednocześnie występuje dążenie do uporządkowania i uniformizacji struktury organizacyjnej, przejawiające się głównie w bardziej rygorystycznym przestrzeganiu zasady specjalizacji towarowo-branżowej jednostek hz i w ograniczaniu koncesji.

Realizacji scenariusza II sprzyjałyby niżej wymienione czynniki:

a) pogarszająca się sterowność gospodarki;

b) „prymalitywizacja” eksportu (spadek udziału towarów przetworzonych); eksport taki łatwiej poddaje się centralnemu zarządzaniu;

c) nacisk zewnętrzny — przede

TRZY SCENARIUSZE

socjalistycznej. Nie oznacza to jednak, że była ona wolna od wad, luk i sprzeczności.

Postulowane wprowadzenie zdecentralizowanego systemu sterowania hz za pomocą centralnie ustalanych parametrów, jakkolwiek pozwalała przemycić pewne wady centralnego zarządzania nakazowego, to jednak niesie potencjalną sprzeczność między deklarowanym dążeniem do decentralizacji a praktycznymi możliwościami tej rzeczy-

przedsiębiorstw zaangażowanych we współpracę gospodarczą z zagranicą. Nie nastąpiła obiektywizacja warunków gospodarowania dla podmiotów gospodarczych. Indywidualizacja i uznaniowość wielu narzędzi powodują, że wynik finansowy nie jest dla przedsiębiorstwa obiektywną kategorią uzależnioną od jego pracy, lecz wielkością, którą można manipulować w drodze przetargu z administracją gospodarczą.

Wiele wątpliwości budzi treść

Wiele wątpliwości budzi treść

Scenariusze zmian

Prognozowanie kierunków ewolucji organizacji polskiego handlu zagranicznego jest zadaniem skomplikowanym, są one bowiem wyznaczone przez wiele czynników o charakterze ekonomicznym, społecznym i politycznym. Liczba możliwych kombinacji tych czynników jest duża, a zależności między nimi mają w wielu przypadkach postać sprze-

TRZY SCENARIUSZE

W opracowaniu zespołu VIII dotyka się kwestii, jak w rzeczywistości przebiegała reforma strukturalna. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

W systemie zarządzania przedsiębiorstwami w gospodarce planowej, w szczególności w przedsiębiorstwach państwowych, istnieje potrzeba reformy. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

Wielu wątpliwości budzą treści umów o współpracy między przedsiębiorstwami. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

Ocenie poddać należy także następny element reformy w spółki prawa handlowego. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

W opracowaniu zespołu VIII dotyka się kwestii, jak w rzeczywistości przebiegała reforma strukturalna. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

Wymowne są dane dotyczące koncesjonowania w h.z. W 1985 roku było 361 podmiotów koncesjonowanych, w tym 187 osób prawnych i 174 osoby fizyczne. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

Uzyskane uprawnienia do prowadzenia h.z. mają węższy zakres i małe znaczenie ekonomiczne. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

1. Nieprawidłowość mechanizmów ekonomicznych — przedsiębiorstwa produkcyjne nie odczuwają prymatu ekonomicznego do eksportu. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

2. Opór wyspecjalizowanego aparatu h.z. gdy koncesjonowanie narusza jego interesy. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

3. Działania części aparatu centralnego powiązanego z wypracowywanym aparatem h.z. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

4. Niechęć do podjęmania ryzyka, brak doświadczeń i brak kwalifikowanych kadr w przedsiębiorstwach produkcyjnych. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

Do wad opracowania zespołu VIII zaliczyć należy i brak koncepcji wdrożenia jego propozycji. Wskazuje się na trudności w realizacji planów, które miały być podstawą dla reformy.

Scenariusze zmian
Prognozowanie kierunków ewolucji organizacji polskiego handlu zagranicznego jest zadaniem skomplikowanym, są one bowiem wyznaczane przez wielość czynników o charakterze ekonomicznym, społecznym i politycznym.

Scenariusz I — „STAGNACJA”
W scenariuszu tym zakłada się, że utrzymuje się dotychczasowy system zarządzania h.z. Jego centralny punkt stanowią przetargi między administracją a przedsiębiorstwami.

Scenariusz II — „NA”
Zakłada się, że w wyniku dążenia do wypracowania w kierunku aktywnych mechanizmów w dziedzinie otępienie następuje nieaktywizacja h.z. Decyzja o udziale w h.z. tego udziału zależy od opłacalności. Nie ma formier uniemożliwiających nie handlu i zagranicy, także znacząca rozbudowa struktury instytucjonalnej.

TARGI LIPSKIE

Niemiecka Republika Demokratyczna

15. 3. — 21. 3. 1987

Lipsk — miejsce handlu światowego — oferuje Państwu w jednym miejscu i tylko w ciągu siedmiu dni:

- informacje o nowych produktach we wszystkich gałęziach przemysłu,
- umowy z przemysłem NRD w zakresie dalszego rozwoju wzajemnej współpracy gospodarczej, naukowej i technicznej,
- kontakty ze wszystkimi przedsiębiorstwami handlu zagranicznego krajów RWPG i pozostałych państw socjalistycznych,
- możliwość rozmów z partnerami z Europy Zachodniej i krajów zamorskich.

Punkty ciężkości w 1987 r.: środki spożywcze — efektywna produkcja i przetwarzanie.

O światowy handel i postęp techniczny!

Karty wstępu na targi oraz bliższe informacje można uzyskać w Ambasadzie Niemieckiej Republiki Demokratycznej w Polsce, Wydział Polityczno-Handlowy, al. Armii Wojska Polskiego 2-4, PL-00-950 Warszawa, w oddziale Reisebüro w Warszawie, jak również w Leipziger Messeamt, DDR — 7010 Leipzig, Markt 11-15, PF 720.

MA
V
4.1.1987 nr 1 (1836) ZYCIE G